

Ungdomstjänst i Stockholms stad år 2007

Verksamhetsrapport

Bakgrund

Påföljden ungdomstjänst infördes i lagstiftningen för första gången år 1999 i samband med en omfattande reform i påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Då hade den dock endast status som en tilläggsstraff till påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Innehållet i ungdomstjänsten definierades som ”oavlönat arbete *eller* annan särskild anordnad verksamhet”. Ansvar för att organisera och administrera påföljden förlades till kommunerna, dock utan någon formell skyldighet att tillhandahålla ungdomstjänst. Resultatet blev att endast cirka hälften av landets kommuner någonsin skaffade sig beredskap att verkställa påföljden. Följaktligen användes påföljden relativt sparsamt av domstolarna mellan åren 1999-2006, knappt 500 ungdomar per år dömdes till ungdomstjänst i hela landet.

Från den 1 januari 2007 trädde ett antal nya ändringar i påföljdssystemet för unga lagöverträdare i kraft. Den viktigaste ändringen denna gång var att ungdomstjänsten blev en fristående påföljd och en obligatorisk uppgift för kommunerna att administrera. Målet är att ge ungdomstjänsten en betydligt viktigare och tydligare roll i det nya påföljdssystemet och i samhällets möjligheter att ingripa mot unga lagöverträdare. Ungdomstjänsten är tänkt som påföljdsalternativ framför allt för ungdomar som begått brott men saknar eller har ett begränsat vårdbehov. De ungdomar som har ett större vårdbehov skall i stället dömas till ungdomsvård. Det är dock möjligt att döma till ungdomsvård i förening med ungdomstjänst.

Målet är att den unge genom ungdomstjänst får möjlighet till ökad självkänedom och får kunskap om och erfarenhet av samhällsnyttig verksamhet tillsammans med människor som inte ingår i hans eller hennes vanliga umgänge. Tanken är att ungdomstjänst som en fristående påföljd skall få ett förhållandevis stort användningsområde och bland annat ersätta en stor del av tidigare domar om ”överlämnande till vård inom socialtjänsten”, bötesstraff och även kortare frihetsberövanden (sluten ungdomsvård, LSU). Brottets straffvärde avgör antalet timmar, som lägst 20 timmar och som högst 150 timmar. När straffvärdet överstiger fängelse i ett år skall ungdomstjänst vanligtvis inte komma i fråga.

Ungdomstjänst är huvudsakligen avsedd för ungdomar som är 15 år fyllda men under 18 år. Lagen ger möjlighet att döma även ungdomar som är 18 år fyllda men under 21 år till ungdomstjänst men endast i fall när det finns särskilda skäl. Antalet ungdomar i den senare åldersgruppen förmodas bli begränsat.

Innehållet i ungdomstjänsten är i den nya lagen definierat tydligare än i den tidigare. Ungdomstjänst skall huvudsakligen bestå av oavlönat arbete och till en mindre del av ”annan särskilt anordnad verksamhet”, utbildning eller ett program som ger den unge en möjlighet att

reflektera över sin livssituation och de brott han eller hon har begått. Målet är därmed att ungdomstjänsten får en gränssättande och vägledande funktion i syfte att motverka fortsatt kriminalitet. Socialtjänsten skall bestämma det närmare innehållet i en utdömd ungdomstjänst, utträta en arbetsplan, ordna en lämplig arbetsplats och utse en handledare för den unge. Innehållet behöver dock inte fastställas förrän efter domen när antalet timmar är känt. Socialtjänsten skall kontrollera att arbetsplanen följs. Påföljden skall verkställas så snart som det kan ske. Ungdomstjänst förutsätter samtycke från den dömda samt att han eller hon bedöms vara lämplig med hänsyn till hans eller hennes person och övriga omständigheter.

En utvidgad användning av ungdomstjänst som påföljd innebär utökade kostnader för kommunerna. I syfte att kompensera dessa kostnader tillförs kommunerna sammanlagt 30 miljoner kronor i statliga medel per år för att genomföra ungdomstjänsten. Socialstyrelsen har fått ett utvidgat uppdrag att ge vägledning till socialtjänsten i kommunerna i vissa handläggningsfrågor när det gäller ungdomstjänst, bland annat i form av att utfärda föreskrifter och allmänna råd.

Organisation för ungdomstjänst i Stockholms stad

När ungdomstjänst infördes för första gången 1999 ansvarade varje stadsdelsförvaltning i Stockholms stad – enligt stadens riktlinjer – för ungdomstjänsten inom sitt eget område. Preventionscentrum Stockholm inom Socialtjänstförvaltningen hade uppdraget att på olika sätt stimulera stadsdelsförvaltningar till att arbeta med ungdomstjänst samt att följa upp detta arbete. Trots att dessa insatser bidrog till att ett stort antal praktikplatser togs fram i olika delar av staden och något fler ungdomar blev dömda till ungdomstjänst visade det sig att modellen innehöll vissa svagheter. Framför allt var det av olika skäl svårt att säkerställa kontinuiteten i arbetet. Skillnaderna mellan stadsdelsförvaltningarna var stora. Även om en del stadsdelsförvaltningar arbetade med ungdomstjänst på ett bra sätt hade några andra periodvis inte beredskap till att erbjuda påföljden. Ungdomar blev dömda till olika påföljder beroende på vilket stadsdelsområde de bodde i.

På hösten 2006 beslutade riksdagen om lagändringarna och det blev nu helt klart att ungdomstjänsten skulle få en betydligt större roll i påföljdssystemet än tidigare. Antalet dömda ungdomar skulle med största sannolikhet öka markant. Mot bakgrund av detta genomfördes inom förvaltningen en utredning om hur arbetet med ungdomstjänsten i Stockholms stad borde organiseras på bästa sätt för att bemöta lagens krav. Utredningen presenterades för socialtjänstnämnden i oktober 2006. Socialtjänstförvaltningens förslag var att samordna arbetet med ungdomstjänst genom *Bromma arbets- och studiecenter (BAS)*, en verksamhet inom Stockholm HVB, barn och ungdom, som bedömdes ha både organisationen och kunnandet för att åta sig att samordna ungdomstjänst åt stadsdelsförvaltningarna. En samordning skulle på bästa sätt säkerställa såväl kontinuiteten i arbetet som likhet inför lagen genom att ungdomstjänst skulle kunna erbjudas på likvärdigt sätt i hela staden. I mars 2007

beslutade kommunstyrelsen om att arbetet med ungdomstjänst i Stockholms stad samordnas genom BAS.

Mot bakgrund av regeringspropositionens uppskattning om antalet domar till ungdomstjänst i hela riket uppskattades att det i Stockholm skulle bli ca 150-200 ungdomar som årligen blir dömda till påföljden i Stockholms stad. För att kunna genomföra uppdraget tillfördes BAS utökade resurser; en särskild verksamhet, *Stockholms ungdomstjänst* bildades inom enheten. Verksamheten finansieras med de statliga bidrag som är avsedda för arbetet med ungdomstjänsten. Stockholms stad har tilldelats cirka tre miljoner kronor per år. Utöver att ta emot ungdomar från Stockholms stad har Stockholms ungdomstjänst även avtal med Danderyds kommun om att ta emot och placera ungdomar från kommunen samt avtal med Värmdö kommun att ta emot ungdomar och genomföra påverkansprogrammet Vägvalet, maximalt tio ärenden/år.

Personalen vid Stockholms ungdomstjänst består idag av en projektsamordnare, fyra kontaktpersoner och tre påverkansprogramledare (75 %). Projektsamordnarens uppgift är att vara en sammanhållande länk mellan alla de inblandade personerna i ungdomstjänstens genomförande samt att vara ungdomstjänstens ansikte utåt. Tillsammans med verksamhetsledaren på BAS ansvarar projektledaren för att samordna och leda insatserna för ungdomstjänst. Projektsamordnaren ansvarar för återrapportering till åklagarmyndigheten och stadsdelsförvaltningen vid misskötsel. Kontaktpersonerna håller i arbetet kring den unge och har både en stöttande och kontrollerande funktion i den unges genomförande av sitt arbete på ungdomstjänstplatsen.

Precens har fortsatt uppdrag att följa upp arbetet med ungdomstjänst. I detta syfte har bildats en gemensam styrgrupp mellan Precens och BAS. Det finns även en referensgrupp med representanter från olika myndigheter som arbetar mot unga lagöverträdare; åklagarmyndigheten, polisen och ett antal stadsdelsförvaltningar. Syftet med referensgruppen är att diskutera praxis- och policyfrågor i ungdomstjänst med målet att ha en enhetlig syn i dessa. Referensgruppen diskuterar även andra frågor som berör socialtjänstens insatser för unga lagöverträdare samt samverkan mellan socialtjänst, polis och åklagare i Stockholms stad.

Praktikplatserna och påverkansprogrammen

Ungdomstjänst skall huvudsakligen bestå av oavlönat arbete. *Stockholms ungdomstjänst* har i dag kontakt med ett 50-tal olika verksamheter som regelbundet används som praktikplatser. Verksamheterna finns både inom offentlig förvaltning, privata företag och ideella föreningar och finns i alla delar av Stockholms stad. Några exempel på praktikplatser är: återvinningscentraler, Röda Korset, idrottsklubbar, caféer, hotell, kyrkans verksamheter samt simhallar och andra idrottsanläggningar.

Målet är att varje placering är anpassad till den unges vardagssituation; exempelvis skall praktikplatsen sökas i eller nära den unges eget stadsdelsområde, så långt det är möjligt. Den unge har möjlighet att presentera egna önskemål och förslag till praktikplats. En stor del av de ungdomar som döms till ungdomstjänst går i skolan dagtid varför många av praktikplatserna, framför allt de ideella föreningarna, har valts ut på grund av att de kan erbjuda tjänstgöring på kvällar och helger. En central och bärande princip är att varje ungdom vid Stockholms ungdomstjänst får en personlig kontaktperson samt en handledare på sin praktikplats. Handledarna själva får handledning av kontaktpersonerna vid Stockholms ungdomstjänst.

En mindre del, vanligen 10-15 timmar, av de utdömda timmarna i ungdomstjänst består av ett påverkansprogram. De program som huvudsakligen används är *Vägvalet* och *bekymringssamtal*. Vägvalet är ett licensierat påverkansprogram mot kriminellt beteende och kriminellt tankemönster. Bekymringssamtal är metodisk samtalsserie som har utvecklats av Oslopolisen tillsammans med norska justitiedepartementet. Samtalen berör i första hand den unges livssituation och det aktuella brottet. IMS (Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete) vid Socialstyrelsen arbetar med en randomiserad studie för att utvärdera dessa program. Eftersom många av de aktuella brotten har begåtts under påverkan av alkohol har Stockholms ungdomstjänst även samarbete med Maria ungdomsenhet som har utformat en samtalsserie som riktar sig speciellt till ungdomar som har dömts till ungdomstjänst. Senare under detta år kommer en mer fullständig uppföljningsstudie genomföras inom Precens för att se effekterna av ungdomstjänst, bland annat genom att undersöka om de dömda ungdomarna har återfallit i brott.

När en ungdom har fått sin dom om ungdomstjänst

När dom har meddelats från tingsrätten till stadsdelsförvaltningen skickar socialsekreteraren den samt yttrandet till projektsamordnaren vid Stockholms ungdomstjänst. En tid bestäms för ett uppstartsmöte med den unge och hans/hennes föräldrar, socialsekreteraren samt kontaktpersonen. Till detta möte har en preliminär arbetsplan som är anpassad utifrån domens längd och den unges vardagssituation utarbetats. Den unge kan börja sin ungdomstjänst. I samband med detta blir samtliga ungdomar intervjuade genom bedömningsinstrumentet ADAD (Adolescent Drug Abuse Diagnosis). Syftet är både att få en helhetsbild av den unges livssituation och att systematiskt kunna följa upp och långsiktigt utveckla ungdomstjänsten.

Stockholms ungdomstjänst ansvarar för att kontrollera ungdomstjänstens utförande. För att effektivt motverka misskötsel är huvudprincipen att ”nolltolerans” gäller. Vid misskötsel skall den unges handledare på praktikplatsen skyndsamt meddela kontaktpersonen. Ledarna för påverkansprogrammet rapporterar misskötsel till projektsamordnaren. Efter detta har i första hand projektsamordnaren ett varningssamtal med den unge. Vid upprepad misskötsel skickas ut skriftlig varning och därefter återrapportering till åklagaren. I dessa fall kallar åklagaren

den unge till ett möte och ett varningssamtal. Därefter har åklagaren möjlighet att begära att domen undanröjs, vilket innebär ny rättegång.

Före ungdomstjänstens slut sammankallar kontaktpersonen till ett avslutningsmöte med alla inblandade för att göra en sammanfattning av erfarenheterna och resultatet av påföljden. Den unge, föräldrarna samt socialsekreteraren får fylla i en enkät. Den unge får ett skriftligt intyg på avklarad ungdomstjänst.

Ungdomar som dömdes till ungdomstjänst i Stockholm under 2007

Följande statistik om ungdomar som under år 2007 aktualiserades vid Stockholms ungdomstjänst är preliminär. En mer fullständig statistik och uppföljning av arbetet med påföljden kommer att presenteras senare under året. Sammanlagt aktualiserades 166 ungdomar som var bosatta i Stockholms stad. Från Danderyds kommun togs fyra ungdomar emot. Den följande statistiken baseras på de 166 Stockholmsungdomarna. Av dessa ungdomar hade 72 genomfört och avslutat sin ungdomstjänst före årets slut, 76 ärenden var pågående eller ännu inte uppstartade. Dessa ärenden hade kommit till *Stockholms ungdomstjänst* i slutet av året. Nitton ungdomar hade avbrutit sin ungdomstjänst och återrapporterats till åklagaren. Cirka 22 procent av ungdomarna har dömts till ungdomstjänst i kombination med ungdomsvård. Andelen är betydligt högre än vad som var förväntad. Mellan stadsdelsområdena är fördelningen följande:

Tabell 1. Antalet dömda/stadsdelsområde			
	Pojkar	Flickor	Samtliga
<i>Rinkeby-Kista</i>	22	4	26
<i>Spånga-Tensta</i>	13	0	13
<i>Hässelby- Vällingby</i>	24	1	25
<i>Bromma</i>	4	0	4
<i>Kungsholmen</i>	4	1	5
<i>Norrmalm</i>	4	0	4
<i>Östermalm</i>	4	1	5
<i>Södermalm</i>	8	2	10
<i>Enskede-Årsta-Vantör</i>	19	3	22
<i>Skarpnäck</i>	10	0	10
<i>Farsta</i>	13	0	13
<i>Älvsjö</i>	2	0	2
<i>Hägersten-Liljeholmen</i>	18	2	20
<i>Skärholmen</i>	7	0	7
Samtliga	152	14	166

Vanligaste förekommande brott

Nästan hälften av de aktuella ungdomarna har blivit dömda för misshandel. Vanligen är det frågan om ”ringa misshandel”, endast två personer har dömts för grov misshandel. Fem procent har dömts för narkotikabrott; i samtliga fall är det fråga om ”ringa narkotikabrott”. Ett flertal av ungdomarna har blivit dömda för fler än ett brott i samma dom.

<i>Misshandel/grov misshandel</i>	<i>40 %</i>
<i>Stöld/grov stöld</i>	<i>15 %</i>
<i>Skadegörelse</i>	<i>13 %</i>
<i>Personrån</i>	<i>11 %</i>
<i>Narkotikabrott</i>	<i>5 %</i>

Antalet utdömda timmar

En dom till ungdomstjänst kan vara som lägst 20 och högst 150 timmar. När det gäller de aktuella ungdomarna i Stockholm är det en stor variation i antalet utdömda timmar. Till en övervägande del, cirka 60 procent, har ungdomarna dock blivit dömda till relativt korta straff, mellan 20-40 timmar. Endast fem ungdomar har fått över 100 timmar, två av dessa det maximala straffet 150 timmar. I genomsnitt är antalet utdömda timmar 42.

Återrapporteringar på grund av misskötsamhet

Vid årets slut har sammanlagt 20 (inklusive en från Danderyd) ungdomar återrapporterats till åklagarmyndigheten. Antalet utgör 16,3 procent av alla under året avslutade och påbörjade ärenden (123). Antalet kan dock bli större eftersom alla ärenden ännu inte är avslutade. De återrapporterade ungdomarnas bakgrund skiljer sig från hela gruppen på ett antal sätt:

- Praktiskt taget samtliga hade haft kontakt med socialtjänsten i någon form redan före den aktuella domen till ungdomstjänst.
- Generellt sett var dessa ungdomar dömda för grovare brott än de övriga; 85 procent av dem var dömda för misshandel eller rån jämfört med 51 procent i hela gruppen. Även narkotikabrott var vanligare i den återrapporterade gruppen.
- Det genomsnittliga antalet utdömda timmar var högre (58) än för hela gruppen (42).
- Betydligt större andel (60 %) än i hela gruppen (22 %) hade dömts till ungdomstjänst i kombination med ungdomsvård.

Vanligaste orsakerna till misskötsamhet som ledde till återrapportering var att upprepade gånger utebli från praktikplatsen utan att meddela sig. Andra orsaker var arbetsvägran, upprepade sena ankomster samt att vara positiv på cannabis. Tre ungdomar blev LVU-omhändertagna under sin tjänstgöringstid varpå ungdomstjänst avbröts. För närvarande är konsekvenserna för återrapporteringar inte kända i samtliga fall. Av de som är kända har ungdomstjänstdomen undanröjts i minst fyra fall. Ungdomarna har i stället blivit dömda till böter eller sluten ungdomsvård, i ett fall även till fängelse vilket var möjligt eftersom personen hade fyllt 18 år.